

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ

У статті визначаються ризики та причини спортивного травматизму, розглядається економічна сутність страхування спортсменів та особливості здійснення страхування спортсменів у сучасних умовах.

Постановка проблеми. Найважливішим завданням соціальної політики держави є формування системи соціального захисту зайнятого населення. На відміну від соціального захисту всього населення в основі соціального захисту зайнятого населення лежить принцип особистої відповідальності, реалізований через систему соціального страхування, що охоплює всі економічно активне зайняте населення. Ці загальні положення повністю відносяться до громадян, зайнятим у професійному спорті.

Діяльність спортсменів-професіоналів регулюється трудовим законодавством України, відповідно до якого вони підлягають обов'язковому соціальному страхуванню від нещасних випадків на виробництві й професійних захворюваннях. Однак практика обов'язкового соціального страхування спортсменів-професіоналів і їхнє страхове забезпечення свідчить про наявність невирішених проблем, зокрема, при оформленні документів, необхідних для своєчасного одержання страхових виплат. Існують також проблеми по обов'язковому соціальному страхуванню спортсменів, що не досягли вісімнадцятирічного віку.

Крім того, має потребу в удосконаленні практика добровільного страхування збірних спортивних команд України, у тому числі страхування професійних спортсменів і тренерського складу в період проведення учбово-тренувальних зборів і змагань на території України та за кордоном, молодих учасників масових спортивних заходів, учнів училищ олімпійського резерву.

Необхідність ліквідації вищевказаних недоліків визначає актуальність дослідження проблем соціального захисту в професійній спортивній діяль-

ності й розробки пропозицій щодо вдосконалення страхування спортсменів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній науці проблеми страхування спортсменів досліджували такі науковці і фахівці, як В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, Є.І. Суслов, М.А. Тихонова, Яременко Н.В., а також зарубіжні вчені А.П. Архипов, Н.А. Волгіна, С.В. Березина, Н.Н. Гриценко, М.І. Жилкіна, Б.Г. Збишко, М.М. Колесников, В.В. Куликов, А.М. Мухамедзеев, В.Д. Роїк, М.М. Рожинський, І.Д. Ромашко Ю.А. Сплетухова, Р.Т. Юлдашев та інші.

Проте питання визначення економічної сутності та класифікація страхування спортсменів у сучасних умовах залишається невирішеними і потребує подальшого дослідження.

Метою статті є розгляд ризиків та причин спортивного травматизму, економічної сутності страхування спортсменів у сучасних умовах, визначення особливостей страхування спортсменів.

Спортсмени відносяться до групи підвищеного ризику смертності, частота якої багато в чому перевищує показники раптової смерті серед популяції.

Національний центр спортивної медицини Італії провів аналіз раптової смертності з 1979 по 2004 рік. Було встановлено, що смертність серед спортсменів виявилася в 2,4 рази вище, ніж у популяції ($p < 0,001$). Причому з 1993 року ризик раптової смертності виріс в 1,5 рази в порівнянні з минулими роками [1, 1594].

У Німеччині при аналізі раптової серцевої смерті серед спортсменів упродовж 1972-2001 років 90% померлих вияви-

Олександр Залетов
к. е. н., доцент
кафедри
страхування
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

лися особами чоловічої статі [2, 998]. Аналогічне дослідження в Іспанії, проведене в 1995-2001 роки, показало, що частка чоловіків серед раптово померлих спортсменів становила 95% [3, 348]. У 2004 році в Польщі було проведено аналіз 16 досліджень, що стосувалися раптової смерті спортсменів у різних видах спорту, і зроблено висновок, що ризик раптової смерті серед спортсменів в 5-10 разів вище, ніж у популяції [4, 5].

На сьогоднішній день значна частина досліджень причин раптової смерті під час спортивних змагань головним чином звертала свою увагу на причини серцево-судинного характеру. Разом з тим певне число раптових смертей у спорті пов'язане з одержуваними спортсменами травмами. Значна частина цих смертей відбулася через тупу травму, коли спортсмен повертався в гру незабаром після недавньої травми голови.

Спортивний травматизм, за різними джерелами, становить 2-5% від загального травматизму (побутового, вуличного, виробничого й ін.). Деякі розбіжності в цифрах пов'язані з тим, що спортивний травматизм залежить, як від рівня травматичності спорту, так і від ступеня зайнятості опитуваних людей заняттям спортом [5, 35; 6, 43].

Травматизм у різних видах спорту неоднаковий. Природно, що чим більше

людей займаються тим або іншим видом спорту, тим відносно більше в ньому травм. Щоб нівелювати розходження в кількості що займаються, можна розраховувати число травм на 1000 що займаються - це так званий інтенсивний показник травматичності (рис. 1).

Інший спосіб виявити ступінь ризику одержання травми в різних видах спорту, це розрахувати кількість отриманих травм на 1000 тренувань або змагань (athlete-exposures). Тобто одне тренування або змагання розцінюється як одне «підтвердження спортивному впливу» - закордонні дослідники найбільше часто використовують саме цей коефіцієнт (рис. 2). Це результати американського дослідження, що було оприлюднено 5 травня 2003 року. Були оброблені дані обстеження 20,1 млн. спортсменів за 2002 рік.

Аналіз травматизму при заняттях фізичними вправами показав, що на його рівень впливає: недотримання навчально-тренувальної дисципліни; невідповідність спортивного обладнання умовам експлуатації; незадовільний стан спортивних споруд; порушення техніки виконання фізичної вправи; невміння тренера (інструктора, вчителя) застосувати прийоми страхівки та його нездатність навчити своїх вихованців прийомам самострахівки [7, 37; 8, 203].

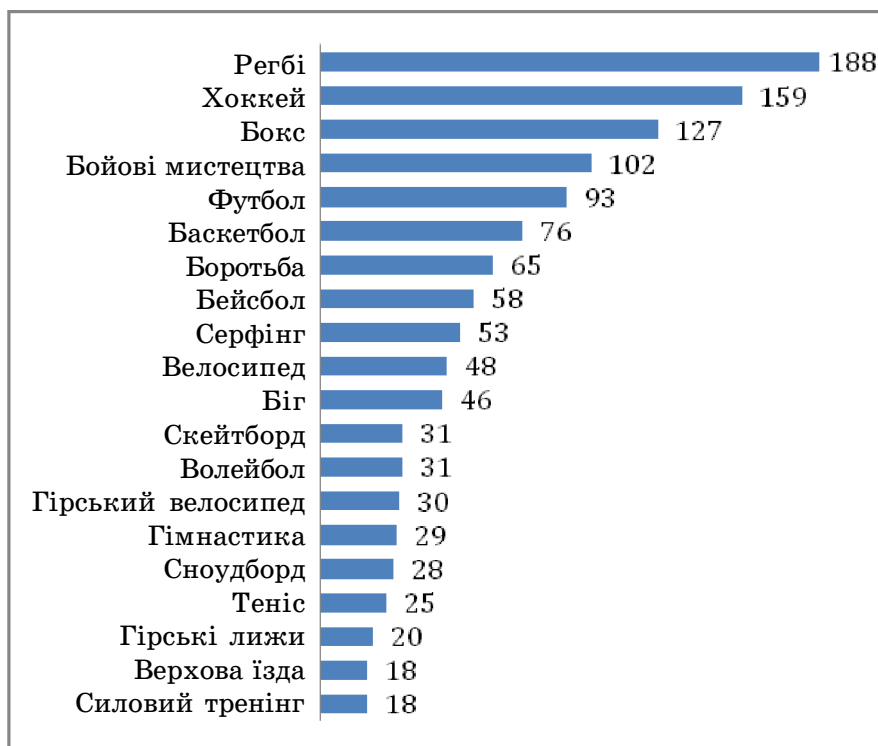

Рис. 1. Кількість травм на кожні 1000 спортсменів в різних видах спорту
Джерело: American Sports Data Press Release, 2003.

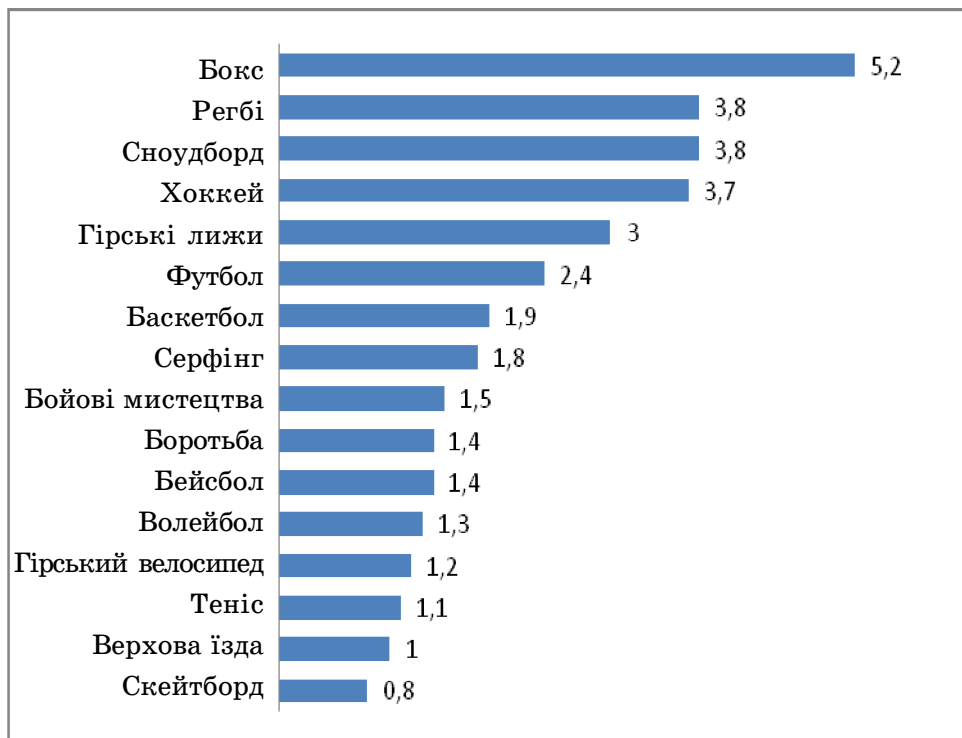

Рис. 2. Кількість травм на кожні 1000 підтверджень спортивного впливу
Джерело: American Sports Data Press Release, 2003.

М.М. Рожинський, А.М. Мухамедзєєв виділяють наступні причини спортивного травматизму [9, 53]:

— неправильна організація навчально-тренувальних занять і змагань;

— неправильна методика проведення навчально-тренувальних занять і змагань;

— незадовільний стан місць занять і змагань;

— дефекти обладнання, спортивного інвентарю, спортивного одягу і взуття;

— несприятливі метеорологічні умови;

— порушення правил медичного догляду;

— порушення спортивної дисципліни і встановлених правил під час тренувальних занять і змагань;

— недостатня фізична і психічна підготовленість осіб, які займаються спортом;

— перевтома, «перетренованість»;

— заняття фізкультурою і спортом серед неорганізованих верств населення.

В Україні спроби законодавчого впорядкування питання травматизму спортсменів під час спортивних змагань не отримала достатнього розвитку. Спроби введення окремих законодавчих норм з цього питання виглядають нелогічними, незрозумілими та малоефек-

тивними. В той же час проблема має бути врегульована, і не лише по відношенню до вищих досягнень, а і по відношенню до дитячого та любительського спорту [10, 9].

В економічно розвинених країнах особистому страхуванню професійних спортсменів на період спортивних змагань державою й організаторами змагань приділяється велика увага. Особисте страхування спортсменів має обов'язкову форму й здійснюється організаторами спортивних заходів, роботодавцями й національними лігами за видами спорту [11, 65]. Наприклад, це здійснюється в Бельгії, Італії, Іспанії, Франції тощо.

В Україні система страхування спортсменів складається із загальнообов'язкового державного соціального страхування, обов'язкового державного страхування та з різноманітних видів добровільного страхування.

Згідно з нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» при настанні страхового випадку застрахованій особі полягають виплати або у вигляді допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, або у вигляді оплати додаткових витрат, пов'язаних із медичною, соц-

іальною та професійною реабілітацією застрахованого. Однак найчастіше спортсмену досить важко отримати страхове відшкодування за цим законом через специфіку трудових правовідносин у спорті. Дуже часто спортивні клуби не зареєстровані як страхувальники - роботодавці, не сплачують страхові внески, отже, на них не поширюється дія цього закону.

Що стосується обов'язкового державного страхування, то відповідно до статті 43 Закону України «Про фізичну культуру та спорт» та пункту 1 статті 7 Закону України «Про страхування» спортсмени вищих категорій підлягають такому страхуванню в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій» від 31 травня 1995 р. № 378. Зазначене страхування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що виділяються на утримання штатних збірних команд України, на випадок:

— загибелі або смерті застрахованого під час підготовки до змагань та участі в них;

— втрати застрахованим працездатності внаслідок поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися під час підготовки до змагань та участі в них.

Оскільки обов'язкове державне страхування спортсменів вищих категорій здійснювалось лише до 2005 року (у 2004 році страхові платежі становили 274,5 тис. грн. та врегульовано 5 страхових випадки на загальну суму 63,1 тис. грн.) у 2009 році було зареєстровано законопроект «Про внесення доповнення до статті 7 Закону України «Про страхування» (щодо страхування учасників змагань)» № 5138 від 16.09.2009 р. Але за політичних обставин його не було прийнято.

Законом України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14 вересня 2000 року № 1954-III визначено, що держава забезпечує соціальний захист членів збірних команд України з олімпійських та паралімпійських видів спорту шляхом фінансування витрат на обов'язкове державне та медичне страхування

спортсменів вищих категорій. Зазначена норма також не виконується в повному обсязі.

Дослідження показало, що особове страхування спортсменів від нещасного випадку має ряд специфічних рис, що відрізняють його проведення від роботи зі звичайним контингентом застрахованих. При звичайному страхуванні випадки одержання травм під час спортивних занять, змагань і т.п. часто виключаються з обсягу відповідальності. При страхуванні спортсменів, навпроти, саме ці випадки є головною частиною страхового покриття. Для спортсменів застосовуються підвищувальні коефіцієнти, диференційовані залежно від виду спорту й регулярності спортивних занять. При цьому для видів спорту, не пов'язаних з підвищеним ризиком, наприклад, циклічні види спорту (шахи, академічне веслування) установлюються мінімальні надбавки до тарифів або тариф взагалі не підвищується. При страхуванні спортсменів застосовуються нестандартні строки страхування. Якщо у звичайних умовах договір укладається, як правило, строком на один рік, то спортсмени можуть бути застраховані як на один рік, якщо мова йде про захист від травматизму в період регулярних тренувань, або аматорських занять, так і на будь-який інший строк.

Спортсмени збірних команд України, що виїжджають на Олімпійські ігри й чемпіонати світу і Європи, в обов'язковій формі застраховані організаторами спортивних заходів не по спеціальних програмах, що враховує ризики спортсменів по видах спорту, а по страхових програмах туристів, що виїжджають, за кордон, які не можуть врахувати особливості ризиків по видах спорту. У той же час страхування учасників змагань такого рівня має певні обмеження, тому що страхування здійснюється роботодавцями тільки на час змагань за кордоном, а на час зборів і проведення змагань у країні обов'язкове страхування не завжди передбачається. Отже страхування спортсменів в Україні - це сегмент страхового ринку, який недостатньо розвивається та має свою специфіку як у формуванні страхового покриття, так і в просуванні й організації продажів відповідних страхових продуктів.

У розвинутих країнах світу страхування спортсменів здійснюється за комплексними програмами, що складаються з особового страхування, майнового страхування та страхування відповідальності.

Страховими випадками в особовому страхуванні спортсменів може бути:

- тимчасова непрацездатність, що виникла в результаті нещасного випадку або спортивної травми, що передбачає матеріальну компенсацію перерви професійної діяльності, лікувальні та реабілітаційні заходи;

- загальні й хронічні захворювання, що передбачає профілактику захворювань, лікувальні та реабілітаційні заходи;

- завершення спортивної кар'єри внаслідок часткової непрацездатності, що передбачає матеріальну компенсацію завершення професійної діяльності, надання сприяння в одержанні необхідної або додаткової освіти, працевлаштуванні, перекваліфікації, підвищенні професійної майстерності в іншій сфері діяльності або в даній сфері, але в іншому статусі;

- завершення спортивної кар'єри внаслідок повної непрацездатності, що передбачає матеріальну компенсацію непрацездатності, соціальне й медичне забезпечення й реабілітацію;

- смерть застрахованого, що передбачає матеріальну компенсацію членам родини застрахованого, соціальне забезпечення, надання сприяння в одержанні необхідної або додаткової освіти, працевлаштуванні членів родини застрахованого.

У рамках страхування спортсменів може бути передбачений страховий захист життя й здоров'я членів його родини, а саме: страхування від нещасних випадків, добровільне медичне страхування [12, 35].

Майнове страхування проводиться по двох напрямках:

- забезпечення страхового захисту рухомого та нерухомого майна (нерухомість, транспортні засоби та інші матеріальні цінності) спортсмена і його родини на випадок ушкодження й втрати при настанні страхових випадків, передбачених договором страхування;

- страхування фінансових ризиків спортсмена-професіонала (відшкодування витрат щодо оплати праці агентів і

менеджерів, оскільки у період інвалідності спортсмен особливо потребує їхньої допомоги, щоб зберегти своє призначення як спортсмена; відшкодування втрати доходу у разі невиконання роботи роботодавцем зазначеної в контракті зарплати та бонусів, а також у разі банкрутства команди (клубу)).

Страховання цивільної відповідальності спортсмена здійснюється на випадок виникнення до нього матеріальних претензій:

- з боку команди (клубу) у зв'язку з невиконанням їм зобов'язань, передбачених контрактом (неможливість виконання спортсменом професійних зобов'язань у зв'язку з не залежними від нього обставинами, несанкціонований перехід в іншу команду (клуб) і т.п.);

- з боку третіх осіб за ненавмисне заподіяння шкоди їхньому життю, здоров'ю й майну.

Як показує практика страхового захисту спортсменів, найбільш затребуваний вид - страхування від нещасних випадків. Страхове покриття може враховувати ризики, пов'язані з тимчасовою непрацездатністю, інвалідністю й смертю. Страхувальник може вибрати різні формулювання страхових випадків. Наприклад, травма, наслідки якої вважаються страховим випадком, може відбутися:

- у будь-який час (24 години на добу) у період дії договору страхування;

- під час тренувань, зборів, змагань, що проходять у період дії договору страхування;

- під час участі в офіційних змаганнях.

Слід зазначити, що програми комплексного страхування спортсменів з незначними доробками можуть застосовуватися при страхуванні дитячих і юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ). У ці програми варто включати страхування на випадок необхідності організації медичного обслуговування й оплати лікування наслідків травми, отриманої винятково під час учбово-тренувального процесу й офіційних змагань, а також смерті або встановлення застрахованій особі (учню ДЮСШ) категорії «дитина-інвалід». У цьому випадку можлива виплата грошової компенсації дитині-спортсмену за отриману ним травму.

ВИСНОВКИ

Тяжкі умови праці спортсменів, підвищена ймовірність спортивних травм у сукупності з постійною напругою за спортивні результати сприяють розвитку різних захворювань, швидкому зношуванню організму, що вимагає відповідного соціально-страхового захисту, адекватних професійно-виробничим ризикам.

Прийняті за останні роки в Україні законодавчі й нормативні акти, що регулюють соціально-трудові відносини зайнятого населення, у своїй основі виключають форми соціально-страхового захисту спортсменів. Однак практика їхнього застосування не враховує специфіку праці в спортивній діяльності, що виражається в недостатності страхового захисту різних категорій спортсменів.

Комплексне страхування спортсменів можна розглядати як додаткову соціальну гарантію спортсменам, що сприяє зниженню спортивного травматизму та зменшенню негативних наслідків (шкоди життю, здоров'ю, працездатності) учасникам спортивних змагань.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Corrado D., Basso C., Pavei A., Michieli P., Schiavon M., Thiene G.* Trends in sudden cardiovascular death in young competitive athletes after implementation of a preparticipation screening program // *JAMA*. - 2006. - V. 296. - № 13. - S. 1593-601;
2. *Bux R, Parzeller M., Raschka C, Bratzke H.* Vorzeichen und Ursachen des plotzlichen Todes im Zusammenhang mit sportlicher Betätigung // *Dtsch. Med. Wochenschr.* - 2004. - V. 129. - № 18. - S. 997-1001.
3. *Suarez-Mier M.P., Aguilera B.* Causas de muerte subita asociada al deporte en Espana // *Rev. Esp. Cardiol.* - 2002. - V. 55. - № 4. - P. 347-358.

4. *Halawa B.* Schorzenia sercowo-naczyniowe jako przyczyna naglych zgonow sportowcow // *Pol. Merkuriusz. Lek.* - 2004. - V. 16. - № 91. - P. 5-7.

5. *Чурганов О. А.* Спорт и внезапная смерть // *Вестник спортивной науки.* - 2009. - №4. - С. 34-38;

6. *Валанчюте А.Л., Лясаускайте В.В.* Внезапная смерть молодых спортсменов: данные посмертной коронарографии // *Архив патологии.* - 1994. - Т. 26. - № 2. - С. 42-44.

7. *Брижата І.* Впровадження технології травмопрофілактики школярів у підготовці майбутніх вчителів фізичної культури // *Освіта і здоров'я: формування фізичної культури, здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчальних закладів.* - Суми, 2008. - С. 36-40;

8. *Грубар І.* Деякі аспекти травматизму дітей шкільного віку на сучасному етапі // *Молода спортивна наука України.* - Л., 2002. Вип. 6, т. 1. - С. 201-205.

9. *Рожинский М.М., Мухамедзиев А.М.* Непрофессиональная травматология // *Здравоохранение Киргизии.* 1994. - 150 с.

10. *Суслов Е.И.* Обязательное страхование участников соревнований // *Insurance TOP.* - 2009 - №4(28). - С. 9.

11. *Колесников М.М.* Страхование рисков в период спортивных мероприятий: мировая практика. // *Труд и социальные отношения.* - 2009. - № 10. - С. 64 - 68.

12. *Ромашко И.Д.* Методические основы и российская практика страхования спортивных команд // *Организация продаж страховых продуктов.* - 2007. - №6. - С. 34-37.